

PIERĀDĪŠANAS ASPEKTI ADMINISTRATĪVO PĀRKĀPUMU LIETVEDĪBĀ NELEGĀLO ALKOHOLISKO DZĒRIENU TIRDZNICĪBAS APKAROŠANAS JOMĀ

Mg. iur. **Igors Trofimovs**,
Daugavpils Universitātes Studiju programmas
„Juridiskā zinātne” doktorants, Latvija

Ievads

Latvijā, līdzīgi kā vairumā industriāli attīstīto valstu, alkoholisko dzērienu lietošana ir nopietna sociāla problēma. Pārmērīga alkoholisko dzērienu lietošana ietekmē ļoti daudzas indivīda dzīves jomas – ne tikai konkrētā cilvēka veselību, bet arī viņa labklājību, laimi, ģimenes dzīvi, attiecības ar citiem cilvēkiem. Alkoholisko dzērienu lietošana bieži ir saistīta arī ar ceļu satiksmes negadījumiem, kuros ir cietušie¹, nelaimes gadījumiem darbavietās, vardarbību pret ģimenes locekļiem vai citām personām, nedrošām seksuālām attiecībām, pretlikumīgu uzvedību un paškaitējuma tendenci, ieskaitot pašnāvības.

2003. gadā Latvijā izveidota Nacionālā alkoholisma ierobežošanas padome, un tās darbības mērķis ir samazināt alkohola patēriņu un tā radītās sekas. Padome atbilstoši kompetencei koordinē valsts un pašvaldību institūciju darbību alkoholisma ierobežošanā un apkarošanā, piedalās ar alkohola patēriņu un tā radīto seku samazināšanu saistītās valsts alkohola politikas izstrādē².

Veselības ministrija un Nacionālā alkoholisma ierobežošanas padome, ievērojot Eiropas plānu 2012.–2020. gadam, kur ir norādīts, ka līdztekus ar atļauti pārdodamā alkohola negatīvās ietekmes samazināšanu, jāierobežo nelegāla alkohola aprīte. Šim nolūkam ir izstrādāts „Alkoholisko dzērienu patēriņa mazināšanas un alkoholisma ierobežošanas rīcības plāns” un „Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2011.–2017. gadam”. *Plānā prioritāra nozīme noteikta nelikumīgas alkoholisko dzērienu aprītes apkarošanai.* „Jāizbeidz paradoksālā situācija, kad tirgotājs ar valsts palīdzību iznīcina savus kriminālā biznesa konkurentus, un pats nav ne ar ko ierobežots”³.

Nelikumīgu alkoholisko dzērienu ražošana un tirdzniecība nodara kaitējumu valsts ekonomikai, jo nelegāli tirgotais alkohols rada konkurenci legālā alkohola ražotājiem, atņemot nodokļu ieņēmumus valsts budžetam. **Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma birojs (European Union Intellectual Property Office) 2016. gada 26. jūlija**

ziņojumā atzīmēja, ka Eiropas Savienības dalībvalstu ekonomika viltotā nelegālā alkohola dēļ katru gadu zaudē gandrīz 1,3 miljardus eiro, kā arī 18 500 darbavietu. Ziņojumā minēts, ka Latvijā katru gadu tiek zaudēti 20 miljoni eiro, vislielākie zaudējumi ir Spānijai – 263 miljoni eiro, bet Igaunijā – 5 miljoni eiro⁴.

“Nelegāla alkohola aprīte turklāt apdraud šāda alkohola lietotāju veselību un dzīvību. Statistikas dati liecina, ka aptuveni 40% Latvijas iedzīvotāju ir iegādājušies nelegālu alkoholu, savukārt 84% skolēnu ir lietojuši alkoholu, turklāt pusaudžiem nesagādā grūtības to iegādāties. Latvijā uz 500 cilvēkiem ir viena nelegāla alkohola tirdzniecības vieta. Katrā ciemā atrodama nelegāla alkohola tirdzniecības vieta, par kuras esamību tikai ciema policists vienīgais neko nav dzirdējis”⁵.

Saskaņā ar Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Valsts policijas statistikas datiem, 2015. gadā nelegāla alkohola aprītes jomā tika veikta 3941 mērķtiecīga pārbaude, to rezultātā sastādīts 3361 protokols par administratīviem pārkāpumiem. Uzsākti 686 kriminālprocesi. Pavisam izņemti aptuveni 114260 litri alkohola⁶.

Būtiskākās problēmas, kas saistītas ar nelegāla alkohola tirdzniecības apkarošanu, ir pierādījumu gūšana un naudas sodu zemā efektivitāte, jo peļņa, kas tiek gūta no nelegālā alkohola izplatīšanas, ir lielāka nekā piemērotie administratīvie sodi.

Darba mērķis: Pamatojoties uz pierādījumu gūšanas tiesisko un praktisko aspektu izpēti nelegālo alkoholisko dzērienu tirdzniecības apkarošanas jomā, izstrādāt inovatīvus priekšlikumus pētāmās jomas sakārtošanai.

Mērķa sasniegšanai noteikti šādi uzdevumi:

- normatīvo aktu un literatūras izpēte;
- legālā un nelegālā alkohola lietošanu un izplatīšanu izraisošo faktoru izzināšana;
- pierādījumu gūšanas un to izmantošanas tiesisko aspektu un prakses analīze;
- būtiskāko problēmu apzināšana saistībā ar pētāmo jomu;
- priekšlikumu un secinājumu izvirzīšana.

Izmantotās pētīšanas metodes: deskriptīvā (aprakstošā) metode; analītiskā metode – dažādu avotu analīze, atziņu vērtēšana; salīdzinošā metode – tiesību normu un dažādu autoru atziņu salīdzinājums; sistēmiskā metode – tiesību normu savstarpēju kopsakaru meklēšana; kvantitatīvās pētniecības metodes – statistiskā analīze, aptauja.

Darbā kā pētījuma bāze izmantoti Latvijas Republikas likumi, zinātniskie pētījumi un periodiskā literatūra par pētījuma tēmu, statistikas pārskati, tiesu prakses materiāli, interneta resursi. Analizēti K. Stradas-Rozenbergas, L. Plataces u. c. zinātnieku pētījumi par nelikumīgas alkoholisko dzērienu tirdzniecības apkarošanas tiesiskajiem un praktiskajiem aspektiem.

1. Legālā un nelegālā alkohola realizācijas tiesiskais izvērtējums

Alkoholiskie dzērieni kā sabiedrības apreibināšanās līdzeklis ir pazīstami jau no senatnes, un jau seno ēģiptiešu rakstos ir minētas sociālās problēmas, kas radušās sakarā ar alkoholu⁷.

To novēršanai vēsturiski ir pastāvējuši, un mūsdienās pastāv normatīvie akti, kas regulēja un ierobežoja alkohola patvaļīgu izgatavošanu, lietošanu un apriti.

Šobrīd Latvijas Republikas tiesību aktos nav reglamentēti jēdzieni „alkohols” un „alkoholiskie dzērieni”⁸. Tas aprūtinā alkoholisko dzērienu juridisko traktējumu. Tādēļ alkohola jēdziena definēšanai praksē izmanto medicīnas un ķīmijas nozaru pētnieku atziņas, bet jēdziena „alkoholiskie dzērieni” skaidrojumam izmanto definīcijas, saskaņā ar kurām alkoholiskā dzēriena noteikšanas kritērijs ir alkohola jeb etilspirta noteiktas devas esamība tā ķīmiskajā sastāvā. Respektīvi, alkoholiskie dzērieni ir dzērieni, kas satur alkoholu (etilspirtu – C₂H₅OH). Vāji alkoholiskos dzērienus iegūst parastā rūgšanas procesā. Stipri alkoholiskos dzērienus iegūst, destilējot alkoholiskās rūgšanas produktus⁹. Etilspirts ir tipiska narkotiska viela, kas iedarbojas toksiski galvenokārt uz centrālo nervu sistēmu un rada atkarību. Alkoholam piemīt toksiska iedarbība, ar kuru saistītas vairāk nekā 60 cilvēka veselības problēmas¹⁰.

No iepriekš minētajām definīcijām var secināt, ka alkoholiskie dzērieni ir pārtikā lietoti dzērieni, kuru sastāvā ir noteikta normēta etilspirta deva un kuru lietošanai ir toksisks un narkotisks efekts.

Jebkura veida alkoholiskais dzēriens ir kaitīgs cilvēka veselībai, īpaši ja to lieto lielos daudzumos un ilgstoši, tādēļ alkoholisko dzērienu lietošana ir

sociāli neakceptējama parādība, tomēr brīvā aprītē ir pieejami alkoholiskie dzērieni, kas atbilst leģālu alkoholisko dzērienu kritērijiem. Legalitāte nodrošina, ka alkoholiskais dzēriens atbilst Eiropas Kopienā un valstī noteiktiem kvalitātes standartiem, un riski veselībai, kas saistīti ar to lietošanu, tiek kontrolēti un minimizēti. Tādēļ ir jāapskata kritēriji, kas alkoholisko dzērienu ļauj klasificēt kā leģālu vai nelegālu, bet tā tirdzniecību – kā likumīgu vai nelikumīgu.

Likuma par akcīzes nodokli¹¹ 1. panta otrās daļas 1. punktā ir noteikts, ka akcīzes preces ir alkoholiskie dzērieni, tabakas izstrādājumi, naftas produkti, bezalkoholiskie dzērieni, kafija, dabagāze un elektroniskajās cigaretēs izmantojamais šķidrums.

Latvijas Republikā aizliegts ražot, izmantot, pārstrādāt, uzglabāt, pārvietot un realizēt akcīzes preces, par kurām nav samaksāts akcīzes nodoklis, kā arī aizliegts ražot, izmantot, pārstrādāt, uzglabāt, pārvietot un realizēt alkoholiskos dzērienus, kuri nav marķēti ar akcīzes nodokļa markām. Alkoholisko dzērienu akcīzes nodokļa marka, kuru piestiprina alkoholisko dzērienu iepakojumam (pudelei vai citam iepakojumam) un kura apliecina, ka marķētiem alkoholiskajiem dzērieniem ir leģāla izcelsme un tie ņemti valsts kontrolē atbilstoši noteiktajiem akcīzes nodokļa samaksas nosacījumiem¹². Respektīvi, *viens no nelegāla alkoholiska dzēriena kritērijiem ir akcīzes markas neesamība vai viltota akcīzes marka, tātad nemarkēti dzērieni nevar būt leģāli* un droši cilvēka veselībai.

Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 110/2008¹³ par stipro alkoholisko dzērienu definīciju, aprakstu, noformējumu, marķējumu un ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu aizsardzību nosaka: stipro alkoholisko dzērienu nozare ir svarīga patērētājiem, ražotājiem un lauksaimniecības nozarei Kopienā. Stipro alkoholisko dzērienu nozarē veiktajiem pasākumiem būtu jāpalīdz nodrošināt patērētājiem augsta līmeņa aizsardzību, novērst maldinājumus, panākt tirgus pārredzamību un godīgu konkurenci. Minētajiem pasākumiem būtu jāasargā reputācija, ko Kopienā ražotie stiprie alkoholiskie dzērieni ir iekarojuši gan Kopienas, gan pasaules tirgū.

Otrs kritērijs – alkoholiskie dzērieni tiek ievesti kontrabandas ceļā vai ražoti pagrīdes ražotnēs vai pat mājas apstākļos, respektīvi, „uzņēmējdarbība” nav reģistrēta un netiek maksāti nodokļi no šo dzērienu tirdzniecības.

Ar jēdzienu „nelegālais alkohols” tiek apzīmēts alkohols, par kuru nav samaksāts nodoklis

un kuram nav akcīzes marķējuma. Parasti tas ir mājas apstākļos destilēts dzēriens („kandža”) vai alkohols, kas ievests Latvijā kontrabandas ceļā, kā arī rūpnieciskais spirts, kas pārveidots par dzeršanai piemērotu šķidrumu. Mājas apstākļos destilētiem alkoholiskiem dzērieniem ir atšķirīga un nereglamentēta kvalitāte, tāpēc tā lietošana ir riskanta. Apmēram trešā daļa patērētā alkohola Latvijā ir nezināmas vai nelegālas izcelsmes. Slimību profilakses kontroles centra 2012. gada pētījumā aprēķināts, ka 16% patērētā alkohola ir nelegāls, bet alkohola industrija aprēķinājusi, ka šis rādītājs ir 38%¹⁴.

Alkoholisko dzērienu aprites likumā¹⁵ ir noteikts, ka Latvijas teritorijā atļauts realizēt tikai tādus alkoholiskos dzērienus, kuri atbilst normatīvajos aktos noteiktajām obligātajām nekaitīguma un kvalitātes prasībām. Tāpat šajā likumā ir īpaši uzsvērts, ka par alkoholiskā dzēriena atbilstību attiecīgajām prasībām ir atbildīgs alkoholiskā dzēriena realizētājs katrā tā aprites posmā, tas nozīmē, ka obligātās, uz dzērieniem attiecināmās prasības ir jāpilda ne tikai Latvijas ražotājiem, bet arī dzērienu importētājiem un izplatītājiem. Privātpersonai ir atļauts iegādāties un ievest (ne biežāk kā vienu reizi septiņās dienās) alkoholu no valsts, kura neatrodas Eiropas Savienībā, personiskai lietošanai vienu litru alkoholiskā dzēriena ar spirta saturu virs 22 tilpumprocentiem vai nenedaturēta etilspirta ar spirta saturu 80 procenti vai vairāk, bet nav atļauts to pārdot¹⁶. Tomēr statistika liecina, ka alkohols no ārvalstīm bieži tiek ievests tālākai realizācijai.

Par nelegālā alkohola pieejamību liecina daudzi Latvijā veiktie pētījumi. Piemēram, 2011. gada pētījumā „Atkarību izraisošo vielu lietošanas paradumi un tendences skolēnu vidū” tika secināts, ka jauniešu (skolēni vecumā no 15 līdz 16 gadiem) vidū pastāv vairāki nelegāli vai neformāli alkohola iegādes kanāli – nelegālās tirdzniecības vietas, un no draugiem vai paziņām iegādātais alkohols, kā arī tirdzniecības vietas ārpus oficiālā alkohola tirdzniecības laika jeb pēc plkst. 22.00. Analizējot datus pēc urbanizācijas līmeņa, vērojams, ka mazāk apdzīvotās vietās (mazpilsētās un laukos) jaunieši biežāk nekā vienaudži Rīgā vai lielpilsētās alkoholu iegūst nelegāli. Tomēr interesants ir fakts, ka Rīgā jaunieši nedaudz biežāk nekā citos urbanizācijas līmeņos alkoholu iegādājas tirdzniecības vietās pēc plkst. 22.00.¹⁷ Tātad, neraugoties uz ierobežojumiem un sodiem par nelikumīgu alkohola tirdzniecību nepilngadīgiem, arī viņiem praksē alkoholiskie dzērieni ir pieejami.

Nelegāli ir alkoholiskie dzērieni, kuriem nav akcīzes marķējuma (marķējums viltots), kas tiek ievesti kontrabandas ceļā, ražoti pagrīdes ražotnēs vai mājas apstākļos, kā arī rūpnieciskais spirts, kas pārveidots par dzeršanai piemērotu šķidrumu. Nelikumīga alkoholisko dzērienu tirdzniecība ir šo dzērienu realizācija, laižot aprītē kvalitātes un drošuma kontrolei nepakļautus un neatbilstošus dzērienus, dzērienus bez akcīzes markas vai ar viltotu akcīzes marku, nezināmas izcelsmes kontrabandas alkoholiskos dzērienus, kā arī „uzņēmējdarbība” nav reģistrēta un netiek maksāti nodokļi no šo dzērienu tirdzniecības.

2. Pierādījumu gūšanas tiesiskie un praktiskie aspekti nelegālā alkohola aprites jomā un rīcība ar tiem

Viens no valsts pamata uzdevumiem ir aizsargāt cilvēka pamattiesības¹⁸, tai skaita garantēt sabiedrisko kārtību un drošību, ko var sasniegt tikai ar atbilstošu normatīvo regulējumu. Radot tiesisku vidi, valsts veido priekšnoteikumus personu tiesību un interešu aizsargāšanai.

Latvijā alkohola aprites regulējumu saistīti šādi normatīvie akti:

- Krimināllikums;
- Administratīvā procesa likums;
- Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss (turpmāk tekstā arī – LAPK);
- Alkoholisko dzērienu aprites likums;
- Likums par nodokļiem un nodevām;
- Likums par akcīzes nodokli;
- Reklāmas likums;
- Patērētāju tiesību aizsardzības likums;
- Ministru kabineta 30.08.2005. noteikumi Nr. 662 „Akcīzes preču aprites kārtība”;
- Ministru kabineta 17.08.2010. noteikumi Nr. 784 „Noteikumi par alkoholisko dzērienu daudzuma noteikšanu, spirta uzskaiti un spirta daudzuma kontroles kārtību”;
- Ministru kabineta 20.08.2013. noteikumi Nr. 619 „Kontrolpirkuma veikšanas kārtība”;
- Ministru kabineta 12.05.2015. noteikumi Nr.220 „Kārtība, kādā alkoholiskos dzērienus un tabakas izstrādājumus marķē ar akcīzes nodokļa markām”.

Saskaņā ar LAPK septiņpadsmito nodaļu, kur reglamentēta administratīvo pārkāpumu lietu pakļautība, likumpārkāpumu izskatīšanu, attiecīgo pierādījumu gūšanu nelegālā alkohola aprites jomā veic sekojošas iestādes:

- pašvaldību administratīvās komisijas;
- republikas pilsētu domju un novadu domju priekšsēdētāji, viņu vietnieki un izpilddirektori;

- rajonu (pilsētu) tiesu tiesneši;
- Valsts policija;
- pašvaldības policija;
- Valsts ieņēmumu dienests;
- Veselības inspekcija.

Likumpārkāpumi ir kaitīgas un bīstamas darbības vai bezdarbības, kuras tieši apdraud personu intereses, tāpēc jebkura valsts pievērš īpašu uzmanību taisnīguma atjaunošanai pēc minēto darbību vai bezdarbību izdarīšanas. Taisnīguma atjaunošanas process ir sarežģīts un ir atkarīgs no pierādīšanas un izmeklēšanas darbību veikšanas.

Pierādīšana ir viens no nozīmīgākajiem jēdzieniem, kas lietots tiesību zinātnē. „Pierādīšanas jēdzienam ir centrālā vieta arī pierādīšanas teorijā”¹⁹.

Pierādījumu gūšana ir amatpersonas darbība, kas izpaužas kā juridisko faktu un apstākļu esamības vai neesamības pamatošana, izmantojot pierādījumus, t. i., jebkurus faktus, uz kuru pamata amatpersona nosaka bīstamā nodarījuma esamību vai neesamību, vainīgas personas vainu un citus apstākļus, kam ir nozīme. Kā redzam, pierādīšanas un pierādījumu jēdzieni ir cieši saistīti, turklāt ar pierādījumiem un pierādīšanu saistās visvairāk problēmu administratīvo pārkāpumu izskatīšanas gaitā.

Pierādīšanas procesā izmanto pierādīšanas līdzekļus. Pierādīšanas līdzekļi ir dokumenti, materiāli vai citā veidā nostiprinātas ziņas par faktiem. Ar pierādīšanas līdzekļiem tiek pierādīta personas vaina. Atbilstoši LAPK 243¹. pantam ir šādi pierādīšanas līdzekļi:

- pie administratīvās atbildības sauktās personas paskaidrojumi;
- personu liecības;
- eksperta atzinums;
- kompetentās institūcijas atzinums;
- dokuments, kas satur ziņas par faktiem, rakstveidā vai citā formā;
- elektroniskie pierādījumi;
- procesuālajās darbībās rakstveidā vai citā veidā nostiprinātas ziņas par faktiem;
- lietiskie pierādījumi.

Likuma noteiktā kārtībā gūstot pierādījumus, iestādes amatpersona nodrošina tiesisku un objektīvu administratīvā pārkāpuma izskatīšanu. Diemžēl ne visas iestādes amatpersonas rīkojas pareizi pierādījumu gūšanas laikā, kas dažreiz noved līdz tam, ka personas izvairās no sodiem. Tā rezultātā netiek nodrošināts viens no svarīgākajiem principiem, tas ir soda neizbēgamības princips. Par to, ka pastāv problēmas administratīvā pārkāpuma lietvedībā, liecina pietiekami

liels iestādes amatpersonu atcelto lēmumu skaits gan tiesās, gan iestādē. Diemžēl precīza statistika par pārsūdzēto lēmumu izskatīšanu tiesās netika iegūta, bet, apskatot pieejamos datus tiesu informācijas sistēmā, var izdarīt secinājumu, ka iestādes amatpersonu lēmumos ir daudz kļūdu, kas izraisa lēmumu atcelšanu.

2.1. Darbs administratīvo pārkāpumu ierobežošanas, novēršanas un atklāšanas jomā

Šobrīd nelegāla alkohola aprites jomā ir izmantojami šādi Administratīvo pārkāpumu kodeksa panti, kuros noteikta atbildība par alkohola aprites kārtības neievērošanu:

- 155. panta par tirdzniecības, sabiedriskās ēdināšanas un pakalpojumu sniegšanas noteikumu pārkāpšanu, otrā daļa par alkoholisko dzērienu un tabakas izstrādājumu pārdošanu nepilngadīgajiem;
- 155.¹ pants par preču uzskaites, preču pavadzīmju un pavaddokumentu aprites kārtības neievērošanu, paredz atbildību par noteiktās kārtības neievērošanu uzglabāšanas, tirdzniecības vai pakalpojumu sniegšanas vietās, par preču uzglabāšanu vai pārvietošanu bez preču pavadzīmēm vai pavaddokumentiem;
- 155.⁴ pants par tirdzniecību neatļautās vietās;
- 169.³ pants par ar akcīzes nodokli apliekamo preču aprites noteikumu pārkāpšanu, paredz atbildību par ar akcīzes nodokli apliekamo preču iegādes, realizācijas, uzglabāšanas vai pārvietošanas (pārvadāšanas) noteikumu pārkāpšanu, konfiscējot šīs preces un to pārvietošanai (pārvadāšanai) izmantotos transportlīdzekļus vai bez konfiskācijas;
- 170.¹ pants par nelikumīgu alkoholisko dzērienu un spirta iegādāšanos, paredz administratīvo atbildību nelegālā alkohola pircējiem;
- 170.² pants par nelikumīgu alkoholisko dzērienu izgatavošanu (ražošanu), glabāšanu un pārvietošanu, paredz naudas sodu fiziskajām personām, konfiscējot alkoholiskos dzērienus un to pārvietošanai izmantotos transportlīdzekļus vai bez transportlīdzekļu konfiskācijas, bet juridiskajām personām naudas sodu līdz 14000 euro, konfiscējot alkoholiskos dzērienus un to pārvietošanai izmantotos transportlīdzekļus vai bez transportlīdzekļu konfiskācijas;
- 170.³ pants par nelikumīgu alkoholisko dzērienu izgatavošanas (ražošanas), glabāšanas vai realizācijas pieļaušanu savā īpašumā, paredz administratīvo atbildību arī personām, kuru īpašumā

tiek organizēta nelikumīga alkohola realizācija (policijas praksē parasti **šadas ir** tirdzniecības vietas, kas izveidotas speciāli ar īpašnieka akceptu peļņas gūšanai), ar nosacījumu, ja tas izdarīts gada laikā pēc tam, kad persona tikusi rakstveidā informēta par šajā īpašumā konstatēto nelikumīgu alkoholisko dzērienu izgatavošanu (ražošanu), glabāšanu vai realizāciju;

- 171.² pants par alkoholisko dzērienu iegādāšanos, ja pārkāpumu izdarījis nepilngadīgais.

Šo visu administratīvo pārkāpumu objekts ir tautsaimniecības intereses ekonomikas sfērā, un objektīvā puse izpaužas darbībās – spirta vai alkoholisko dzērienu izgatavošanā, glabāšanā, realizācijā, pārvietošanā vai telpu nodošanā nelikumīgām darbībām.

Administratīvos pārkāpumus par nelegālu alkohola aprites kārtības neievērošanu iestādes amatpersonas var konstatēt, veicot sekojošus pasākumus:

- veicot pārbaudes un izdarot kontrolpirkumus;
- administratīvā kārtībā aizturot alkohola reibumā esošās personas;
- izskatot fizisku personu iesniegumus, sūdzības;
- veicot pirmstiesas izmeklēšanu kriminālprocesos.

Iestādes amatpersonas, veicot pārbaudes, pieņem paskaidrojumus no iesaistītajām personām, sastāda pārbaudes aktu divos eksemplāros par konstatēto pārkāpumu, nelegālos alkoholiskos dzērienus apskata un izņem. Pārbaudes akta eksemplārs obligāti jāatstāj pie administratīvās atbildības sauktajai personai. Pārbaudes aktā ir atspoguļota šāda informācija: datums un vieta; iestādes (tās struktūrvienības) nosaukums; visa kontrolpirkuma norises gaita; veiktie pasākumi; izņemtie priekšmeti; pārbaudes laikā izteiktās pretenzijas, iebildumi, piezīmes; amatpersonu paraksti un akta kopijas saņēmēja paraksts. Pārbaudes aktam ir juridisks spēks, to paraksta iestādes amatpersonas un iesaistītās personas. Obligāta prasība, veicot nelegālo alkoholisko dzērienu apskati un izņemšanu, ir to iepakošana pārbaudes vietā.

Valsts policijas vai pašvaldības policijas amatpersonas ir tiesīgas izdarīt kontrolpirkumu, pieņemot un rakstiski noformējot lēmumu²⁰, pirms kontrolpirkuma veikšanas policijas amatpersonas rakstiski saņem no iesaistītās personas apliecinājumu piekrišanai brīvprātīgi iesaistīties kontrolpirkuma veikšanā un mutiski informē par kontrolpirkuma mērķi, norises kārtību un tiesībām. Iesaistītā persona kontrolpirkumā iegādāto preci, pirkumu apliecinājošu dokumentu (ja tāds ir) nodod policijas darbiniekam, to apliecinot ar parakstu aktā.

Alkohola reibumā esošās personas administratīvās aizturēšanas dokumentu noformēšana tiek veikta policijas dienesta telpās. Veicot administratīvā kārtībā aizturēto personu aplūkošanu, un, konstatējot nelegālo alkoholu, tas tiek apskatīts, izņemts un iepakots. No administratīvā kārtībā aizturētās personas tiek paņemts paskaidrojums par nelegālu alkohola izcelsmi.

Policijā dažkārt vēršas fiziskas personas ar informāciju, ka viņu paziņas iepērkas nelegālajās tirdzniecības vietās, un viņi vēlas, lai šos tirgotājus sauktu pie administratīvās atbildības. Minētā informācija tiek sniegta telefoniski (teritoriālās policijas iestādes dežurāntam), mutiski (iecirķņa inspektoram vai pazīstamam policistam), rakstiski (ar pasta vai valsts pārvaldes iestādes starpniecību) un elektroniski (ar drošu e-parakstu vai, izmantojot Valsts policijas e-pakalpojumu "Informācija par nelegālu alkohola, cigarešu un narkotiku tirdzniecības vietām", iedzīvotāji var atzīmēt gan vietu, gan sniegt komentārus). Šādos gadījumos amatpersona, kurai ir tiesības sastādīt protokolu par attiecīgo administratīvo pārkāpumu, pieņem iesniegumu vai fiksē sniegto informāciju dienesta ziņojumā. Amatpersona ar īpašnieka (valdītāja, turētāja) piekrišanu vai rajona (pilsētas) tiesas tiesneša lēmumu, kas pieņemts, pamatojoties uz amatpersonas pieteikumu un tam pievienotajiem materiāliem, var izdarīt publiski nepieejamas teritorijas vai telpas un tajās esošo mantu, kā arī transportlīdzekļu apskati²¹. Vācot pierādījumus, amatpersonai nepieciešams pārbaudīt informācijas atbilstību patiesībai, aptaujāt eventuālos lieciniekus un/vai pircējus, analizēt datu bāzēs apkopoto informāciju. Pieteikumā tiesnesim jānorāda: par kādu likumpārkāpuma izdarīšanu persona tiek turēta aizdomās, personas dati, teritorijas vai telpas adrese un īpašnieka (valdītāja, turētāja) dati; kādus priekšmetus un dokumentus meklēs.

Viss izņemtais nelegālais alkohols tiek atzīts par pierādījumu administratīvajā lietā un tiek nosūtīts Valsts policijas Kriminālistikas pārvaldei ar lūgumu sniegt eksperta atzinumu. Eksperts veic nelegāla alkohola ekspertīzi. Ekspertīzē var noteikt:

- kāds ir ekspertīzei iesniegtā šķidruma sastāvs,
- vai ekspertīzei iesniegtais šķidrums ir alkoholisks dzēriens, ja ir, tad kāds ir tā stiprums,
- vai tas ir radies rūgšanas procesā,
- kāds ir izņemtā šķidruma tilpums²².

Pēc eksperta atzinuma saņemšanas tiek noformēts administratīvā pārkāpuma protokols. Administratīvā pārkāpuma protokols arī ir

pierādījums, un tas jānoformē saskaņā ar LAPK 248. panta prasībām.

Protokolu paraksta to sastādījusī persona un persona, kura izdarījusi administratīvo pārkāpumu. Ja persona, kura izdarījusi pārkāpumu, atsakās parakstīt protokolu, par to protokolā izdara ierakstu. Pārkāpumu izdarījušai personai ir tiesības iesniegt protokolam pievienojamus paskaidrojumus un piezīmes par protokola saturu, kā arī minēt motīvus, kuru dēļ tā atsakās to parakstīt. Protokolu sastādot, pārkāpējam izskaidro viņa tiesības un pienākumus. Jāatzīmē, ka ļoti liela nozīme ir precīzai administratīvā pārkāpuma protokola aizpildīšanai, jo nereti policijas kļūdu dēļ tiesa šāda veida administratīvās lietas izbeidz.

2.2. Preventīvais darbs nelegālā alkohola aprites jomā

2014. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi LAPK, nosakot efektīvāku regulējumu policijas cīņai ar nelegālā alkohola apriti. Līdz tam LAPK bija iekļauts noteikums, kas paredzēja atbildību par īpašumā esošu telpu nodošanu nelegālā alkohola tirdzniecībai, taču telpu īpašnieki varēja aizbildināties ar to, ka nezina par nelegālā alkohola tirdzniecību viņu īpašumā, kā rezultātā bija grūti pierādīt pārkāpēju rīcības subjektīvo pusi jeb nodomu izdarīt minēto pārkāpumu. Līdz ar grozījumiem telpu īpašnieki vairs nevarēja izvairīties un viņiem bija jākontrolē, kas notiek viņu īpašumā. Ieviešot šo normu, tika radīts tiesisks pamats tādu personu saukšanai pie atbildības, kuras nav komersanti, kā arī šo atbildību piemērot nelikumīgas izcelsmes alkoholisko dzērienu aprites gadījumā.

Veikti grozījumi arī „Alkoholisko dzērienu aprites likumā”, kuros:

- noteikti aizliegumi alkoholisko dzērienu mazumtirdzniecībai izglītības iestāžu dienesta viesnīcās un valsts un pašvaldību iestāžu telpās, sociālās aprūpes iestāžu telpās un to teritorijās;
- noteikts pienākums personām vecumā no 18 līdz 25 gadiem, iegādājoties alkoholiskus dzērienus, uzrādīt personu apliecinošu dokumentu mazumtirgotājam visos gadījumos neatkarīgi, vai mazumtirgotājs to ir pieprasījis. Mazumtirgotājiem aizliegts pārdot alkoholiskos dzērienus personām, par kuru vecumu ir šaubas un kuras neuzrāda personu apliecinošus dokumentus²³.

Grozījumi likumā bija vērsti uz alkohola pieejamības samazināšanu.

Pārsvārā nelikumīgu alkohola tirdzniecību policija atklāj reidos un izsaukumos saistībā ar

citiem noziedzīgiem nodarījumiem (piemēram, alkohola lietotāju agresīvu uzvedību ģimenē un sabiedriskās vietās), bet arī iedzīvotāji un dažreiz valsts pārvaldes iestādes ziņo policijai par šiem faktiem, vērstoties personīgi, zvanot vai rakstot uz e-pastu.

No 2012. gada 21. jūnija sabiedrībai ir pieejams e-pakalpojums “Informācija par nelegālā alkohola, cigarešu un narkotiku tirdzniecības vietām”, kura mērķis ir veicināt Valsts policijas un sabiedrības sadarbību nelegālā alkohola aprites apkarošanā, nodrošinot operatīvu un publiski pieejamu informācijas apmaiņu. Ar šī e-pakalpojuma palīdzību iedzīvotājiem ir radīta iespēja ērti un arī anonīmi sniegt informāciju ne tikai par nelegālajām alkohola tirdzniecības vietām, bet arī par nelegālajām cigarešu un narkotiku tirdzniecības vietām. Šo informāciju ir iespējams norādīt Latvijas Republikas interaktīvajā kartē, ievadot konkrētu adresi vai norādot ģeogrāfisku punktu uz kartes, kā arī pievienojot papildu tekstuālu informāciju. Saņemto informāciju Iekšlietu ministrijas informācijas centrs nosūta uz norādīto vietu apkalpojošo Valsts policijas teritoriālo pārvalžu iecirkņu lietvedības dienestu elektroniskā pasta adresēm. Šis interaktīvais instruments ir vēl viens veids, kādā nodot informāciju policijai un palīdzēt darbā ar nelikumīgajām akcizēto preču tirdzniecības vietām. Jāteic, ka iedzīvotāju sniegtā informācija patiesi bijusi vērtīga – gan atzīmēto vietu, gan komentāru ziņā. Nereti tieši papildus informācija bijusi ļoti noderīga – piemēram, ja cilvēks uzraksta, ar kādas marķas un krāsas automašīnu nelegālās akcīzes preces tiek piegādātas realizācijas vietā, kad un kā tas notiek – visas šīs nianse palīdz policijai. Kopumā kopš e-pakalpojuma izveides ir iesūtīti paziņojumi par vairāk nekā 2400 adresēm, tā rezultātā, vadoties pēc interaktīvajā kartē sniegtās informācijas, ir sastādīti gan administratīvā pārkāpuma protokoli, gan uzsākti kriminālprocesi²⁴. Taču šie skaitļi nav pielīdzināmi nelegālo tirdzniecības vietu skaitam, jo nereti vairāki cilvēki atzīmējuši vienu un to pašu vietu, tāpat ir gadījumi, kad pēc policijas pārbaudēm sniegtā informācija neapstiprinās. Lielākajā daļā cilvēku atzīmēto vietu policija savu darbu jau bija uzsākusi vai plānojusi sākt. Šis ir visjaunākais veids, kā policiju var informēt par nelikumīgu alkohola tirdzniecību, taču joprojām saglabājas iespēja ziņot telefoniski un vērsties ar iesniegumu policijas struktūrvienībā, nākot uz policijas iecirkni vai nosūtot iesniegumu pa pastu.

Nodarījumu, kas saistīti ar nelegālā alkohola apriti, prevencijā nozīmīgas ir Latvijas Republikas likumu (LAPK, KL, Alkoholisko

dzērienu aprites likuma) normas, īpaši attiecībā uz nelikumīgu alkoholisko dzērienu tirdzniecībai izmantoto telpu valdītājiem. Praksē lielākā nozīme ir iecirkņa inspektora darbam, policijas reidiem, iedzīvotāju iesniegumiem, e-pakalpojuma "Informācija par nelegālā alkohola, cigarešu un narkotiku tirdzniecības vietām", iedzīvotāju izglītošanai ar masu mediju starpniecību.

3. Nelegālā alkohola aprites ierobežošanas tiesiskie un praktiskie aspekti

Autors neatrada precīzus definējumus jēdzieniem *legālais* un *nelegālais alkohols*, lai gan interneta resursos, gan normatīvajos aktos tika pieminēti šādi jēdzieni. Šie jēdzieni liekas pašsaprotami, jo ir zināms, ka veikalos var iegādāties legālos alkoholiskos dzērienus ar akcīzes nodokļa markām.

Alkoholisko dzērienu aprites likuma 9. panta pirmajā daļā ir teikts: "Alkoholisko dzērienu ražošana mājās apstākļos, izejvielu sagatavošana, iegāde vai uzglabāšana alkoholisko dzērienu izgatavošanai mājās apstākļos, kā arī to ražošanai paredzētu aparātu, ierīču, iepakojuma, etiķešu, korķu un vāciņu izgatavošana vai uzglabāšana ir aizliegta". Pēc autora domām, tieši šos kritērijus varētu izmantot „nelegāli ražota alkohola” apzīmēšanai. Attiecīgi „legālais alkohols” ir alkoholiskie dzērieni, par kuru iegādi tiek pārskaitīts akcīzes nodoklis Latvijas valsts budžetā.

Autors ne "Alkoholisko dzērienu aprites likumā", ne likumā "Par nodokļiem un nodevām", ne likumā "Par akcīzes nodokli" neatrada precīzus skaidrojumus jēdzieniem „nelikumīga alkoholisko dzērienu iegāde, realizācija, ražošana, pārvietošana”, „viltots alkoholisks dzēriens”, lai gan šie jēdzieni ir ietverti LAPK 170.¹ pantā (nelikumīga alkoholisko dzērienu un spirta iegādāšanās), 170.² pantā (nelikumīga alkoholisko dzērienu izgatavošana (ražošana), glabāšana un pārvietošana), 170.³ pantā (par telpu nodošanu nelikumīgai alkoholisko dzērienu izgatavošanai (ražošanai), glabāšanai un realizācijai) un Krimināllikuma 221.¹ pantā (nelikumīga alkoholisko dzērienu realizācija), 221.² pantā (nelikumīgu alkoholisko dzērienu izgatavošana (ražošana), glabāšana un pārvietošana), 221.³ pantā (nelikumīga alkoholisko dzērienu iegādāšanās). Autors uzskata, ka likumdevējam būtu nepieciešams dot konkrētus šo jēdzienu definējumus, neskatoties uz to, ka publiskajā telpā personas saprot šo jēdzienu būtību. LAPK ietvertajiem pantiem nav izstrādāti komentāri, līdz ar to ir iespējams, ka katrs jurists pantu varētu traktēt nedaudz savādāk.

Ir iespējamās situācijas, ja veikalā tiek nopirkti alkoholiskie dzērieni ar uzlīmētajām akcīzes nodokļa markām uz pudelēm, taču pārdevējs šo pirkumu neregistrē elektroniskajā kases aparātā un pircējam netiek izsniegta stingrās uzskaites kvīts. Šo gadījumu varētu vērtēt kā legāla alkohola iegādi nelikumīgā veidā. Šādā gadījumā pārdevēja darbības ir saskatāms LAPK 169.³ pantā norādītā administratīvā pārkāpuma sastāvs, jo ir pārkāpti ar akcīzes nodokli apliekamo preču aprites noteikumi.

2007. gada 19. jūlijā spēkā stājušies grozījumi Krimināllikumā ir pozitīvs pavērsiens cīņā pret nelegālā alkohola tirgoņiem un pircējiem. Pozitīvs ir tas, ka pēc Krimināllikuma 221.¹ panta par nelikumīgu alkoholisko dzērienu realizācijas faktu uzreiz var uzsākt kriminālprocesu, taču jāreķinās ar problēmu, ka pēc alkohola realizācijas fakta konstatēšanas, lai saņemtu krātīšanas sankciju, paiet krietns laika periods, un nelegālais alkohols var tikt izliets vai nogādāts citā vietā. Tas nozīmē, ka vienīgie pierādījumi kriminālprocesā būs pircēja liecības un izņemtais pārdotais nelegālais alkoholiskais dzēriens. Bieži aizdomās turētās personas ir pensionāri vai cilvēki bez ienākumiem, kuri norāda, ka nelegālā alkohola tirdzniecība ir papildus ienākumu avots pensijai (saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem pensijas vidējais apmērs valstī ir 273.40 EUR²⁵).

Turklāt saskaņā ar grozījumiem Krimināllikumā tika iekļauts jauns – 221.⁴ pants, kurā noteikts, ka persona, kas labprātīgi nodevusi nelikumīgus alkoholiskos dzērienus un labprātīgi paziņojusi par šo nelikumīgo alkoholisko dzērienu iegādāšanos, izgatavošanu (ražošanu), glabāšanu, pārvietošanu vai realizāciju, tiek atbrīvota no kriminālatbildības par to iegādāšanos, glabāšanu vai pārvietošanu. Pēc autora domām, šis pants praksē „neiedzīvosies”, ņemot vērā iedzīvotāju mentalitāti un nelegālās tirdzniecības vietas pretdarbību, piemēram, ja nelegālie alkoholiskie dzērieni tiek tirgoti ļoti šauram personu lokam, tā sauktajiem „pastāvīgajiem klientiem”, turklāt ir jāzina speciāla parole, tikai tad personai tiek pārdots šis alkohols.

Raksturojot nelegāla alkohola izcelsmi, jānorāda, ka viens no galvenajiem nelegālā alkohola izcelsmes avotiem ir *akcīzes preču ievešana kontrabandas ceļā*. Pārsvarā kontrabandas ievešana notiek no Krievijas un Baltkrievijas, kur akcīzes preces ir lētākas nekā Latvijā. Akcīzes preces nelikumīgi pāri Latvijas Republikas robežai tiek ievestas dažādos veidos:

- Slēptā veidā, kontrabandas akcīzes preces tiek ievestas pāri robežai dažādās slēptuvēs. Piemēram, slēptuves ir izveidotas transportlīdzekļos. Piemēram, mikroautobusam iebūvēta dubultā grīda, bet izveidojusies telpa piepildīta ar spirtu, iebūvētas papildus degvielas tvertnes, kuras tiek piepildītas ar spirtu, smagajām automašīnām slēptuves tiek izveidotas piekabēs.
- Preču fiktīvs tranzīts un reeksports, ievadamā krava tiek deklarēta kā tranzīta krava, kura caur Latviju tiek transportēta uz citu valsti, taču krava paliek Latvijas teritorijā. Tā tiek izkrauta nelegālās noliktavās un pēc tam sadalīta mazumtirgotājiem.
- Nepareizu ziņu sniegšana par preces kodu, akcīzes preces tiek deklarētas kā citas preces, piemēram, mazgāšanas līdzekļi, līdz ar to ievēdējs nenomaksā valstij tos nodokļus, kas būtu jāmaksā par alkohola importu.
- Deklarēto preču vērtības samazināšana, ievēdot akcīzes preces, dokumentos tiek samazināta ievēstās preces vērtība, tādējādi samazinot valstij nomaksājamo nodokļu summu.

Otrais nelegālā alkohola izcelsmes avots ir tā ražošana mājas apstākļos, tā saucamās „kandžas” gatavošana. Kandžas dzišana īpaši izplatīta ir lauku apvidos, turklāt tā ne vienmēr tiek veikta realizēšanas nolūkā, bet bieži tas tiek darīts pašu patēriņam. Tomēr praksē tiek atklātas paštaisītā alkohola ražotnes ar gandrīz rūpnieciskiem apjomiem, kad tiek konfiscēti vairāki simti litru pašizgatavotā alkohola²⁶.

Iedzīvotāju nabadzība, īpaši lauku pagastos, veicina pieprasījumu. Nelegālo alkoholisko dzērienu pieprasījums ir pirmais cēlonis, ko var novērst preventīva darba ar alkohola lietotājiem ietvaros. Zināmā mērā pieprasījumu veicina noteiktais aizliegums pārdot alkoholu pēc plkst. 22.00, kā arī aizliegums pārdot alkoholu personām, kas jaunākas par 18 gadiem, un dokumentu pārbaude visām personām vecumā no 18 līdz 25 gadiem. Nelegālie alkoholiskie dzērieni tiek pārdoti jebkuram un jebkurā diennaktī laikā. Turklāt nelegālie alkoholiskie dzērieni ir daudz lētāki nekā veikalā un pieejami mazās devās (ir nelikumīga alkohola tirdzniecības vietas, kurās klientiem pārdod pat vienu glāzīti alkohola), bet „pastāvīgie klienti” alkoholu var saņemt uz parāda.

Žurnālisti norāda, ka nelegāla alkohola aprites mazināšanu kavē arī iedzīvotāju neizpratne un zems informācijas līmenis, pasivitāte sadarbībā ar policiju nelikumīga alkohola tirdzniecības

vietu atklāšanā un vainīgo personu noskaidrošanā²⁷. Apbēdina arī gadījumi, kad iedzīvotāji policijai ir snieguši informāciju par nelegālajām alkohola tirdzniecības vietām, policija šo informāciju apstrādājusi, sagatavojusi materiālus personu saukšanai pie atbildības, bet tirdzniecība turpinās. Ja vienā tirdzniecības vietā atkārtoti tiek uzsākti kriminālprocesi un personas sauktas pie kriminālatbildības un nekas nemainās, tas ir mīnuss, kas rada neuzticību iedzīvotāju vidū un rada problēmas policijas darbā, bieži ir tā, ka pēc viena tirgoņa sodīšanas tai pašā vietā „darbu” sāk cits, bet pēc jaunās kārtības stāšanās spēkā tirdzniecības vietu īpašnieki būs motivēti nepieļaut šādu situāciju.

Autors kā problēmu uzskata arī to, ka Valsts policijā nav izstrādāta neviena instrukcija, ne metodiskie norādījumi, kādā veidā ir veicamas pārbaudes un savācami pierādījumi nelegālajās tirdzniecības vietās. Iecirkņa inspektoriem nav izstrādāti vienota parauga pārbaudes akti, izņemšanas protokoli, apskates protokoli, lūgumi sniegt eksperta atzinumus, kuros būtu atspoguļota visa nepieciešamā informācija.

Naudas sodi un pat kriminālsodi neattur personas no noziedzīgiem nodarījumiem. Visvairāk nelikumīga alkohola tirdzniecības vietu ir tur, kur vairāk cilvēku, līdz ar to arī potenciālo pircēju. Fakts, ka nelikumīga alkohola tirdzniecības vietas gadiem ilgi turpina darbību, liecina par to, ka finansiālais izdevīgums no nelikumīgas alkoholisko dzērienu tirdzniecības ir daudz lielāks nekā zaudējumi un bailes no mantas konfiskācijas un brīvības atņemšanas.

Būtiskākās problēmas nelegālā alkohola aprites ierobežošanas jomā ir lielais pieprasījums pēc lētiem un pieejamiem alkoholiskajiem dzērieniem, mazie naudas sodi (salīdzinot ar gūstamo peļņu) nelegālā alkohola ražotājiem, tirgotājiem un telpu īpašniekiem, pašvaldību pasivitāte, finansējuma trūkums Valsts policijas darbam un neproduktīva starpinstitucionālā sadarbība, iedzīvotāju pasivitāte sadarbībā ar policiju un likumu nepilnības.

Secinājumi un priekšlikumi

Darba nobeigumā var izdarīt sekojošus secinājumus un izteikt priekšlikumus:

- 1) Nelegālo alkoholisko dzērienu tirdzniecība plašā izpratnē ir nelegāla akcīzes preču ievēšana valsts teritorijā, pārvietošana, glabāšana, ražošana un tirdzniecība, kas ir ķēdes beigu posms. Nelegālo alkoholisko dzērienu tirdzniecību veicina divi apstākļi: *iespējamā*

peļņa, ko var gūt nelegāli tirgojot akcīzes preces, un *pieprasījums* pēc lētajām akcīzes precēm. Darba autors piedāvā palielināt soda apmēru LAPK 170.³ pantā par nelikumīgu alkoholisko dzērienu izgatavošanas (ražošanas), glabāšanas vai realizācijas pieļaušanu savā īpašumā gada laikā pēc rakstveida brīdinājuma – naudas sods fiziskajām personām 350–710 *euro*. Lielāki naudas sodi samazinās personu motivāciju iesaistīties/turpināt nelikumīgu alkoholisko dzērienu apriti.

- 2) Darba autors uzskata, ka nelikumīgs alkohols ir alkohols, kas aprītē nonāk, neievērojot „Alkoholisko dzērienu aprites likuma” un citu normatīvo aktu prasības. Alkoholisko dzērienu ražošana mājas apstākļos, izejvielu sagatavošana, iegāde vai uzglabāšana alkoholisko dzērienu izgatavošanai mājas apstākļos, kā arī to ražošanai paredzētu aparātu, ierīču, iepakojuma, etiķešu, korķu un vāciņu izgatavošana vai uzglabāšana ir aizliegta. Bet nevienā normatīvajā aktā nav paredzēta sankcija par to glabāšanu, līdz ar to šādu priekšmetu atrašanās telpās pati par sevi nav sodāma darbība, bet var būt tikai kā netiešs pierādījums darbībām ar nelegālo alkoholu – nelegālā alkohola ražošanai, uzglabāšanai vai tirdzniecībai, kas vēl ir pierādāms fakts. Autors piedāvā papildināt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 170.² pantu ar otro daļu, kur būtu paredzēta atbildība par iepriekš minēto priekšmetu un izejvielu uzglabāšanu:

170.² pants. Nelikumīgu alkoholisko dzērienu izgatavošana (ražošana), glabāšana un pārvietošana

- (1) Par nelikumīgu alkoholisko dzērienu izgatavošanu (ražošanu), glabāšanu vai pārvietošanu – uzliek naudas sodu fiziskajām personām no trīssimt piecdesmit līdz septiņsimt *euro*, konfiscējot alkoholiskos dzērienus un to pārvietošanai izmantotos transportlīdzekļus vai bez transportlīdzekļu konfiskācijas, bet juridiskajām personām – no tūkstoš četrpadsmit līdz četrpadsmit tūkstoš *euro*, konfiscējot alkoholiskos dzērienus un to pārvietošanai izmantotos transportlīdzekļus vai bez transportlīdzekļu konfiskācijas.
- (2) Par nelikumīgu alkoholisko dzērienu ražošanai paredzētu aparātu, ierīču, iepakojuma, etiķešu, korķu un vāciņu izgatavošanu (ražošanu), glabāšanu vai pārvietošanu – uzliek naudas sodu fiziskajām personām no divsimt piecdesmit līdz

septiņsimt *euro*, konfiscējot alkoholisko dzērienu ražošanai paredzētu aparātu, ierīču, iepakojumu, etiķešu, korķu un vāciņu un to pārvietošanai izmantotos transportlīdzekļus vai bez transportlīdzekļu konfiskācijas, bet juridiskajām personām – no tūkstoš četrpadsmit līdz septiņtūkstoš *euro*, konfiscējot alkoholisko dzērienu ražošanai paredzētu aparātu, ierīču, iepakojumu, etiķešu, korķu un vāciņu un to pārvietošanai izmantotos transportlīdzekļus vai bez transportlīdzekļu konfiskācijas.

- 3) Lai mazinātu alkohola tirdzniecības noteikumu pārkāpšanu (bez akcīzes markām vai pēc plkst. 22:00 līdz plkst. 8:00, vai nepilngadīgām personām), nepieciešams pastiprināt kontroli tirdzniecības vietās. Autors piedāvā veikt grozījumus normatīvajos aktos, koriģējot sodus par nelegālu alkohola izplatīšanu un alkohola tirdzniecību bērniem un pusaudžiem, jo galvenie vainīgie šī pārkāpuma izdarīšanā ir vecāki, kuri dod naudu nepilngadīgiem, tāpēc nepieciešams piemērot sodu arī vecākiem. LAPK 171.² – ja nepilngadīgais iegādājas alkoholu – brīdinājums vai naudas sods līdz 140 *euro* (ja gada laikā atkārtojas – no 140 līdz 300 *euro*). Kā arī palielināt sodu par 169.³ pantā paredzētajiem pārkāpumiem fiziskajām personām no 350 līdz 700 *euro*, bet juridiskajām personām – no 1400 līdz 7100 *euro*.
- 4) Valsts policija ne vienmēr kā informācijas avotu izmanto iedzīvotāju iesniegumus, izturas kritiski pret šo informācijas avotu, jo iedzīvotāju motīvi ziņot ir dažādi (piemēram, atriebība kaimiņam) un biežāk paļaujas uz saviem spēkiem. Bet iedzīvotāji uzskata, ka inspektori ir korumpēti un sadarbojas ar nelegālā alkohola tirgotājiem. Veidojas abusēja neuzticība. Šo problēmu atrisināšanai autors piedāvā inspektoriem efektīvi izmantot Kriminālizlūkošanas modeļa iespējas (no Ziņojumu datu bāzes var iegūt diezgan daudz informācijas), e-vides (t. sk. sociālo tīklu un forumu) iespējas, kur bieži atrodami ziņojumi par nelikumīga alkohola tirdzniecību ar norādēm uz vietām un personām. Valsts policijai nepieciešama sadarbība ar sabiedrības viedokļa veidotājiem, tai skaitā žurnālistiem, lai informētu sabiedrību par iespēju ziņot par alkoholisko dzērienu nelegālu tirdzniecību (www.ic.iem.gov.lv/gis2/), bet ar nosacījumu, ka par sniegto informāciju būs atgriezeniskā saite, Valsts policijai paziņojot rezultātu.
- 5) Valsts policijas Kārtības policijas iecirkņa

inspektoriem nav instrukciju, metodisko norādījumu, kuros tiktu noteikts, kādā veidā ir veicamas pārbaudes un savācami pierādījumi kriminālprocesos un administratīvajās lietās par pārkāpumiem nelegālajās alkohola tirdzniecības vietās. Ja būtu šāda veida normatīvie akti, iecirkņa inspektoru darbs, ierobežojot nelegālo alkohola apriti, pēc autora domām, būtu kvalitatīvāks un efektīvāks.

- 6) Valsts policijā nav vienota nelegālā alkohola pārbaudes akta parauga, un katrā reģiona pārvaldē šos aktus veido iecirkņa inspektori, līdz ar to katrā pārvaldē ir atšķirīga prakse ar daudzām juridiskajām kļūdām, kas izraisa

izbeigtas administratīvās vai kriminālprocesuālās lietvedības tiesā. Ir patērēti darba resursi, laiks un materiāli, bet viss ir izrādījies veltīgi būtisku juridisku kļūdu dēļ. Valsts policijā jāizstrādā vienota parauga nelegālā alkohola pārbaudes akti, kuros būtu jāatspoguļo visa nepieciešamā informācija, kas atvieglotu iecirkņa inspektora darbu.

- 7) Jāpilnveido to iestāžu starpinstitucionālā sadarbība, kurām ir administratīvo pārkāpumu lietu pakļautība nelegālā alkohola aprites jomā, jo visas šīs iestādes darbojas autonomi, bet apvienot spēkus, nelegālā alkohola izplatība Latvijā būtu daudz mazāka.

Atsauces

- ¹ Ceļu satiksmes drošības direkcija, Reģistrēto ceļu satiksmes negadījumu ar cietušajiem. Skaits. Pieejams: http://www.csdd.lv/lat/noderiga_informacija/statistika/celu_satiksmes_negadijumi/?doc=523 [skatīts 21.12.2016.].
- ² Nacionālās alkoholisma ierobežošanas padomes nolikums: Ministru kabineta noteikumi Nr. 88. Pieņemts: 25.02.2003. Stājas spēkā: 01.03.2004. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=71955> [skatīts 21.12.2016.].
- ³ Nacionālā alkoholisma ierobežošanas padome. Pieejams: http://www.vm.gov.lv/lv/ministrija/konsultativas_padomes/nacionala_alkoholisma_ierobezosanas_padome/ [skatīts 21.12.2016.].
- ⁴ European Union Intellectual Property Office €1.3 billion lost every year across the EU due to fake spirits and wine. Pieejams: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/resources/research_and_studies/ip_infringement/study8/Press_release-wines_and_spirits_en.pdf [skatīts 01.09.2016.].
- ⁵ Sendija Burka-Šaicanova. Ārsti sit trauksmes zvanus: alkohols atstāj graužošas sekas. Latvijas Ārstu biedrība., 13.06.2016. Pieejams: <http://www.arstubiedriba.lv/arsti-sit-trauksmes-zvanus-alkohols-atstaj-graujosas-sekas/> [skatīts 21.10.2016.].
- ⁶ Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Valsts policija. Publiskais pārskats par 2015. gadu. Rīga: Iekšlietu ministrija, 1. pielikums. Pieejams: [http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/gada_publicais_parskats_2014\(1\).pdf](http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/gada_publicais_parskats_2014(1).pdf) [skatīts 12.12.2016.].
- ⁷ Alkoholisko dzērienu izcelsmes vēsture. Pieejams: <http://www.narko.lv/en/?nid=39&PHPSESSID=be0ad0c5b96ba31b7abef51d99d324f9> [skatīts 21.12.2016.].
- ⁸ Šmate I. Veselības ministrijas galvenie stratēģiskie virzieni cilvēka veselības saglabāšanā. Rīga: Veselības ministrija, 2012.
- ⁹ Бажанов П. Социальные и медицинские источники пьянства и алкоголизма // Основы наркологии. – Лань, 2002. – С. 14.
- ¹⁰ Purvītis I. Praktiskā farmakoloģija. Rīga: Zvaigzne, 1994. – 109. lpp.
- ¹¹ Likums „Par akcīzes nodokli”: Latvijas Republikas likums. Pieņemts: 30.10.2003. Stājas spēkā: 01.05.2004. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=81066> [skatīts 20.02.2016.].
- ¹² Likums „Par akcīzes nodokli”: Latvijas Republikas likums. Pieņemts: 30.10.2003. Stājas spēkā: 01.05.2004. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=81066> [skatīts 21.12.2016.].
- ¹³ Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 110/2008 (2008. gada 15. janvāris) par stipro alkoholisko dzērienu definīciju, aprakstu, noformējumu, marķējumu un ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu aizsardzību. Pieejams: <http://www.l2d.lv/leul.php?i=8655> [skatīts 21.12.2016.].
- ¹⁴ Nelegālais alkohols. Slimību profilakses un kontroles centra pētījumi 2015. gadā. Pieejams: <http://www.runajotparalkoholu.lv/wp-content/uploads/2015/09/2.-1%C4%ABmenis-Neleg%C4%81lais-Alkohols.pdf> [skatīts 21.12.2016.].

- ¹⁵ Alkoholisko dzērienu aprites likums: Latvijas Republikas likums. Pieņemts: 22.04.2004. Stājas spēkā: 01.05.2004. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88009> [skatīts 21.12.2016.].
- ¹⁶ Likums „Par akcīzes nodokli”: Latvijas Republikas likums. Pieņemts: 30.10.2003. Stājas spēkā: 01.05.2004. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=81066> [skatīts 21.12.2016.].
- ¹⁷ Nelegālais alkohols. Slimību profilakses un kontroles centra pētījumi 2015. gadā. Pieejams: <http://www.runajotparalkoholu.lv/wp-content/uploads/2015/09/2.-1%C4%ABmenis-Neleg%C4%81lais-Alkohols.pdf> [skatīts 21.12.2016.].
- ¹⁸ Likums “Latvijas Republikas Satversme”. Pieņemts: 15.02.1922. (“LV”, 43, 01.07.1993.). Stājas spēkā 07.11.1922 ar grozījumiem. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>, [skatīts 21.12.2016.].
- ¹⁹ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: Turība, 2002, 6. lpp.
- ²⁰ Ministru kabineta 20.08.2013. noteikumi Nr. 619 Kontrolpirkuma veikšanas kārtība, 6. pants.
- ²¹ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss. Pieņemts: 07.12.1984. Stājas spēkā: 01.07.1985. ar grozījumiem. 256.¹ pants. 5. daļa.
- ²² Evarđsons A. Ekspertīzes noteikšanas pamatprincipi. – Rīga: Turība Biznesa augstskola, 2001. – 36. lpp.
- ²³ Platace L. Ar sodiem pastiprina cīņu pret alkohola tirdzniecību. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/skaidrojumi/260525-ar-sodiem-pastiprina-cinu-pret-nelegala-alkohola-tirdzniecibu/> [skatīts 21.12.2016.].
- ²⁴ Juberte L. Interaktīvās „točku” kartes rezultāti vēl labāki, nekā cerēts: policija pateicas iedzīvotājiem. 19.08.2012. Pieejams: <http://www.vp.gov.lv/?id=69&releid=13686> [skatīts 02.08.2016.].
- ²⁵ SDG03. Izmaksāto pensiju vidējais apmērs (euro) Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala__ikgad__socdr/SD0020.px/table/tableViewLayout2/?rxid=ce8a-ac91-f2b0-4f13-a25d-29f57b1468fb [skatīts 30.10.2016.].
- ²⁶ Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Valsts policija. Publiskais pārskats par 2014. gadu. Rīga: Iekšlietu ministrija. 17. lpp. Pieejams: [http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/gada_publicais_parskats_2014\(1\).pdf](http://www.vp.gov.lv/faili/sadalas/gada_publicais_parskats_2014(1).pdf) [skatīts 21.12.2016.].
- ²⁷ Smagare S. Latgales policisti: lai „točku” vadzis lūztu, jāmaina sodu sistēma. 24.10.2013. Pieejams: <http://www.lsm.lv/lv/raksts/latvija/zinas/latgales-policisti-lai-tochku-vadzis-reiz-luztu-jamaina-sodu-sis.a68389/> [skatīts 21.12.2016.].

Abstract

The author of the paper dealt with the historical origin of alcoholic beverages; clarified the concept of legal and illegal alcohol, factors and causes of its consumption. The author studied also the legal and practical aspects of getting evidences/ proofs in the field of combatting against trading of illegal alcoholic beverages.

As the result of the research, the author recognizes as essential that the normative legislation of the Republic of Latvia takes the greatest emphasis on the tax range, instead of protecting society from the alcohol of poor quality.

There is a large demand for cheap and available illegal alcoholic beverages in the country.

Small fines (compared with profit gained) imposed on illegal alcohol producers, traders and holders of retail premises, passivity of local authorities make a bad influence on distribution of illegal alcohol.

The State Police has not worked out any instructions, any methodological guidance relating the way, how the inspections are carried out and how evidences at the trading spaces are collected.

Other negative factors are an unproductive inter-institutional cooperation, passivity of the population in cooperation with the Police and incomplete legislation.

Annotation

Der Autor betrachtet die historischen Ursprünge der Verbreitung des Konsums alkoholischer Getränke, klärt den Begriff und Konzept des legalen und illegalen Alkohols auf, zeigt Faktoren und Ursachen, die dem Alkoholkonsum zugrunde liegen. Der Autor hat die rechtlichen und praktischen Aspekte der Beweisermittlungen bei der Bekämpfung des illegalen Alkoholhandels erforscht.

Im Folge seiner Forschung stellt der Autor fest, dass es in den normativen Regelungen in Lettland einen größeren Wert auf die Vielfalt der Steuern gelegt wird, anstatt auf die Möglichkeiten, die Gesellschaft vor Alkohol von schlechter Qualität zu schützen.

Der Autor unterstreicht die Tatsache, dass es im Land eine große Nachfrage nach billigem und leicht zugänglichem illegalen Alkohol besteht.

Niedrige Geldstrafen im Vergleich zu Gewinn der Hersteller und Händler sowie Besitzer der Einzelhandelsflächen vom illegalen Alkoholhandel; Passivität der Selbstverwaltungen in Bezug auf den Verkauf und den Konsum alkoholischer Getränke haben einen negativen Einfluss auf die Verbreitung des Konsums vom illegalen Alkohol.

Die Staatspolizei hat weder Verordnungen noch methodologische Vorschriften ausgearbeitet, wo vorgesehen wäre, wie die Einhaltsprüfungen durchzuführen sind und wie die Nachweise an illegalen Verkaufsstellen ermittelt werden sollen.

Weitere negative Faktoren sind unproduktive interinstitutionelle Zusammenarbeit, schlechtes Zusammenwirken zwischen Bürgern und Polizei sowie auch Mängel bei den Gesetzen.